

hujus systematis philosophice spectati persecuti sumus, satis, ut arbitramur, esse queunt ad probandum utrum nos æquo jure hoc systema in iis accensuerimus, quæ *objective*, seu *per se* (nil enim *subjective* seu de personis decernere volumus) veræ fidei susceptioni saltem *indirecte* obsistunt.

CAPUT II. De ratione cum fide.

Rationem humanam hæcenus ante fidem consideravimus: vidimus quippe quid illa recte adhibita ad hanc capessendam conferre valeat, quoque illa pacto viam divinæ fidei sternere, atque ad ejus, ut ita dicam, vestibulum, ducere possit ac debeat. Nunc quæ rationis partes sint, investigandum, dum ipsum fidei templum ac veluti penetralia ingressa, objecta ejus amplectitur ac proficitur. Ne vero quidquam idearum claritati desit in difficili ac salebroso admodum argumento, caput istud in duos item articulos dispertiemur, quorum alter intrinsecam fidei naturam ac constitutiva persequetur, alter vero de nexu fidem inter ac scientiam ac mutua relatione disceptabit.

ARTICULUS I. De fide in sua natura spectata.

Tametsi propositi nostri haud sit tractatum de fide conscribere, quod non pauci præclarissimi auctores summa cum laude jamdiu præstiterunt (1), necessarium nihilominus existimamus ad analysim varia ejusdem fidei constitutiva revocare ob multiplices errores, qui etiam in bonum finem postremis hæc temporibus oborti sunt illarum occasione controversiarum quæ in Germania potissimum et in Galliis agitari cœperunt. Etenim qui humanæ rationis imbecillitatem absolutam adstruunt, qui que contendunt scientias ac veritates rationales a fidei principiis dependere, e quibus efficiunt aliud quam fidei naturam cum scientia commiscere, et commune veluti quoddam *formale* principium in iis agnoscere? Sic qui a fide ipsa præviam omnem demonstrationem, seu evidentiam credibilitatis objecti excludere conantur, perinde ac si id libertati assensus objectis fidei præstandi officeret, veram fidei pervertunt naturam. Item qui inficiantur dari de eodem objecto posse fidem ac scientiam, perniciosas ipsi fidei inferunt consecutiones. Ex altera vero parte, qui demonstrationes illas, seu credibilitatis motiva veluti ultima fidei actus *resolutiva* spectant, hanc pure ra-

gere Dei attributa nisi quatenus id inservit scopo suo revelationis veritatem demonstrandi. Cetera ad dogmaticam remittit. Ex dictis porro patet quam merito ab Apostolica Sede Hermesii doctrina damnata sit circa Dei essentiali sanctitatem, justitiam, retributionem præmiorum et pœnarum inflictionem, circa Dei libertatem, etc., etc.

(1) Complures ex erroribus qui ætate hæc nostra circa hoc argumentum, quamvis etiam ex optima quandoque intentione, exorti sunt, profluxerunt ex neglectu horum fontium, in quibus apte pertractatæ reperiuntur pleræque questiones, quæ tanquam novæ magna idearum confusione reproducentur. Scholastici illi qui hodie parvi adeo fiunt ac negliguntur, intimos recessus hujus materiæ penetrant. Inter eos præter s. Thomam omnium principem, Suarezius, Vasquezus, Valentia, De Lugo, ceteris omissis, optime de ea meriti sunt, uti ex dicendis planum fiet.

tionalem ac humanam efficiunt. Rem igitur valde opportunam nos facturos judicamus, si in præsentis articulo continenti propositionum serie veram fidei naturam, ejusque constitutivorum analysim breviter complectentes, eam a contrariis erroribus pro virili tutemur.

PROPOSITIO I.— Fides in natura sua ac principio formali spectata essentialiter a scientia distinguitur.

Vix opus esset hanc propositionem attingere post ea, quæ fuse sumus in primo capite persecuti, legitima rationis jura independentem a fide vindicantes. Sed tamen quoniam hic directe non rationis, sed fidei natura in tuto ponenda est, rem sub alio aspectu breviter tractandam aggredimur.

Sic igitur propositam thesim evincimus: *fides*, ex dictis est assensus liber quem præbet intellectus divina gratia præventus et adjutus, ex imperio voluntatis a gratia item excitata, veritatis divinitus revelatis, ob Dei ipsius revelantis auctoritatem; quo fit, ut fides plane supernaturalis sit 1. *ex principio* eam gignente, nempe ex gratia quæ supervenit naturæ, quæque prorsus gratuita est (1); 2. *ex objecto* quod constituitur ab omnibus et solis veritatibus quas Deus homini patefacere dignatus est modo peculiari ab eoque plane distincto quo seipsum in naturæ operibus manifestat; 3. *ex motivo*, quod vocant, *formale*, quodque aliud non est aut esse potest quam Dei ipsius revelantis auctoritas, quæ includit summam ejus sapientiam, bonitatem ac veracitatem, quibus ipse nec decipi nec decipere potest; 4. *ex fine* demum ad quem datur, qui consistit in supernaturali leuitate, seu in intuitiva Dei visione ac fruitione, ad quam assequendam fide homo præparatur una cum reliquis virtutibus supernaturalibus, quæ ab ea veluti a radice ac fundamento dependent (2). Contra vero *ratio* ex qua naturalis scientia acquiritur 1. homini insita est ab ipsa constitutione sua, cum hic natura sua sit ens intelligentia ac ratione maxime præditum; 2. objecta habet huic intelligentiæ plane consentanea sibi que propria, id quod a nobis in primo capite pluribus vindicatum est; 3. cognitiones ordinis sui acquirit per exercitium intelligentiæ suæ; 4. nec tandem se attollit nisi ad abstractivam Dei cognitionem ac naturalem amorem (3). Fides igitur ac ratio, ac proinde scientia natura sua ab invicem toto cœlo discriminantur.

Rursum, si fides ac scientia essentialiter non dis-

(1) Hæc fidei catholice doctrina est quæ adstruit adversus pelagianos, uti ostendimus in tract. *De gratia*, et constat præterea ex non paucis damnatis propositionibus Baii, præcipue vero prop. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 9.

(2) Cf. Suarez tract. *De triplici virtute theologica*. tract. *De fide* disp. 1, sect. 1 et 2. necnon Bolgent *L'economia della fede cristiana*. Brescia, 1790. cap. 1, art. 11.

(3) Huc etiam refertur prop. 54. Baii, qui utrumque ordinem confundebat dicens: « Distinctio illa amoris (ac proinde duplicis cognitionis Dei naturalis ac supernaturalis), naturalis quo Deus amatur ut auctor naturæ, et gratuiti quo Deus amatur ut auctor naturæ, et gratuiti, et ad illudendum sacris litteris, et plurimis veterum testimoniiis excogitata. »

tinguerentur, in plura dilaberemur absurda. Etenim 1. quoties peccaremus in scientiam, toties in fidem ipsam peccare dicendi essemus. 2. Homo sine revelatione facultatibus suis naturalibus uti non posset, atque a dono superaddito et adventitio omninoque gratuito scientiæ mere naturalis principia unice dimanarent.

Accedit quod Ecclesia supponat dari infideles negativos seu omni prorsus supernaturali revelatione destitutos. Atqui si isti in omnimoda veritatum metaphysicarum ac moralium ignoratione versarentur, id quod consequitur ex sententia quam refellimus, exleges omnino essent, nec unquam vere peccare possent. Hæc autem rationis non minus lumini adversantur quam sanæ catholice doctrinæ.

Demum id ipsum conficitur conditione revelationis supernaturalis inspecta. Post protoparentum lapsum divino beneficio data est homini revelatio, ut in eo repararetur status ille gratuitus supernaturalis justitiæ a qua exciderat per peccatum (1). Hæc porro revelatio utpote tota objectiva ac superaddita poterat homini dari vel non dari, data vero ab homine conservari poterat aut amitti, uti plures imo plerique eam reipsa amiserunt aut saltem fœde corruerunt, quin propterea omnis in iisdem naturalium veritatum cognitio defecerit. Quamvis enim primitiva revelatio, præter objecta solius ordinis supernaturalis, plura complecteretur, quæ natura sua ordinis naturalis sunt, id tamen non *absoluta* necessitate factum est, quasi homo in *physica* fuerit impotentia objecta ejusmodi per se cognoscendi; sed ex divina plane dispensatione, quæ hoc pacto hominum plerorumque consulti sive ingenii tarditati, sive deceptionis facilitati, qua veris sæpe falsa intermiscuntur, sive impedimentis quibus major hominum pars a profundo veritatis detinetur studio, aliisque demum ejusmodi difficultatibus aut incommodis benigne prospexit: ex quibus omnibus jure merito inferunt theologi *moralium* revelationis necessitatem etiam quoad naturalis ordinis veritates. Ceterum revelatio veritatum presso sensu supernaturalium ea est, quæ hominem ex parte objecti ad supernaturalem ordinem elevat, quibusque credendis fide theologica opus est. Cum igitur hæc gratuito supervenerit homini, atque ab eo amitti aut respui possit, aperte consequitur eam omnino rationalem transcendere naturam, nec ab ea posse veritates illas sive metaphysicas, sive morales pendere, quarum si omnis homini detrahatur cognitio, natura ejus rationalis ac intelligens destruat necesse est. Veritates proinde supernaturales homo *credit*, naturales autem *cognoscit etiam*, aut saltem cognoscere potest.

(1) Cum de revelatione homini lapso facta hic disserimus, haud intendimus excludere revelationem quæ facta homini fuerit ante peccatum. Certum enim est Deum se modo supernaturali manifestasse homini innocenti, eumque fuisse allocutum; sed cum illa revelatio non sit ad propositum nostrum, ideo coarctavimus sermonem nostrum ad revelationem homini datam post lapsum, quia hæc sola spectat ad ordinem reparationis humanæ de quo disserimus.

Uberrima tum sacrarum Litterarum, tum patrum auctoritate hæc firmare possemus: ast hæc jam a nobis præoccupata fuerunt in superiore capite; ne proinde actum agamus ad ea loca remittimus. Ob eandem plane rationem, atque ut brevitati studeamus, difficultates quæ in hanc thesim urgeri possent, omittimus. Eæ quippe in illas fere reciderent, quæ propositæ in cit. capite fuerunt, ac satis abunde ibidem solutæ.

PROPOSITIO II.— Licet motiva credibilitatis extrinsecam pariant objectorum fidei evidentiam, nunquam tamen constituere possunt motivum formale actus fidei.

Eos impetit propositio, qui perperam prærequisitam motivorum credibilitatis cognitionem et persuasionem ad prudentem præbendum fidei assensum cum fide ipsa confundunt, ejusque *formali* motivo, quasi nempe fides ipsa in se spectata in extrinsecam illam objectorum evidentiam resolveretur, aut *formale* motivum actus fidei ab eadem evidentia constitueretur. Porro toto cœlo istos a vera fidei notione abluere facile colligitur ex iis quæ in præcedenti propositione de *principio*, *effectu*, *motivo formali* ac *sine* fidei theologicæ disserimus.

Etenim cum actus fidei debeat necessario et ab intrinseco *supernaturalis* esse, fieri nunquam potest ut constituatur aut eliciatur tanquam ex principio *formali* ab evidentia motivorum credibilitatis, quæ ex se tota naturalis est, et naturalem parit certitudinem aut persuasionem.

Insuper actus fidei talis est, ut infallibilem objectivamque certitudinem secum ferat, quæ naturalem quamvis superet certitudinem. Jam vero ejusmodi certitudo fructus esse nequit humanæ cujuscumque disquisitionis, aut industriæ, sed nonnisi a divina gratia, seu principio supernaturali produci in nobis potest, innitique prorsus auctoritati debet divinæ.

Huc accedit, quod ejusmodi credibilitatis motiva, quæcumque demum sint, nonnisi extrinsecam evidentiam, ut innuimus, efficere queant; actus vero fidei feratur in objecta, quæ non intrinseca modo evidentia destituta sunt, sed sunt nobis obscura ac rationi nostræ impervia, cum eam excedant, ejusmodi sunt mysteria, et objecta spei nostræ, quæ in futura scilicet expectatione consistunt. Quæ de causa fides ab Apostolo definita est, *sperandarum substantia* (gr. *ὁπώρασις*) rerum, *argumentum non apparentium*; quibus propterea intellectus noster firmiter assentire debet eis que adhærescere perinde ac si intrinsecam ipsorum evidentiam haberet, eaque intuitive cer-neret.

Demum si fides theologica, de qua disserimus, resolveretur in evidentiam motivorum credibilitatis tanquam in *formale* motivum, conceptus ipse fidei theologicæ destrueretur; siquidem in principium humanum ac naturale resolveretur; ac fides esset prorsus philosophica ac rationalis; hinc jure merito rationalismi neoterica schola quam impugnamus, accusata est, quin unquam ab ejusmodi accusati-

se liberare poterit. *Credere sicut oportet* non amplius donum Dei esset, secus ac definitum fuerit ab Araucana synodo; sed esset in cuiusvis hominis docti aut philosophi potestate eam sibi propriis viribus comparare, prout pelagiani hæretici ac semipelagianii effutierunt.

Quæ cum ita se habeant, concludamus necesse est, fidem theologiam resolvi in Dei gratiam tanquam in principium suum, et in auctoritatem Dei revelantis tanquam in suum motum formale seu in totam et adæquatam rationem cur credatur; nunquam vero in evidentiam motivorum credibilitatis quæ fidei extrinseca sunt, ac solum prærequisita; quæ varia pro diversis hominibus esse possunt; quæque demum absolute necessaria non sunt, cum fieri queat ut sine illis vera possit fides haberi, ut identidem contingit, in rudioribus præsertim, qui ejusmodi motivorum examini saltem accuratioris incapaces plerumque sunt, quibusque gratia supplere potest ac supplet.

DIFFICULTATES. Obj. 1. Fides est quidam status in nobis existens quo persuasi sumus de realitate objectiva rei cognitæ, et in quo constituimur aut per necessarium tenere pro vero rationis theoreticæ, aut per necessarium admittere pro vero rationis practicæ, quæcumque demum sit causa seu motum ex quo status ejusmodi in nobis producat: unde sublimi mentis intuitu Apostolus affirmat: « Fides est sperandarum substantia (id est realitas) rerum, argumentum non apparentium » (1). 2. Ergo fides omnis natura sua rationalis est, quippe quæ ex necessitate vel physica vel morali rationis enascitur, atque hinc fides ipsa in divinam revelationem quæ una ex formis seu speciebus fidei est, atque speciale suum credendi motum in divina auctoritate (2) habet, resolvitur in necessarium actum rationis sive tenendi sive admittendi pro vero omne id quod uti revelatum proponitur. 3. Certe rationalis demonstratio est veræ fidei radix (3), seu

(1) Ita Hermes in *Introd. Phil.* § 44. Cf. quæ superius diximus. Magnifica porro habet Hermesius de hac rationis fide, quæ nobis sola realitatem objectivam tutatur, sive objectum sit rationale sive supernaturale, et quodcumque sit motum unde procedit, nempe aut sensus intimus, aut sensus externus, aut ratio, aut auctoritas vel humana vel divina, etc. Hinc juxta hæc varia motiva exsurgunt totidem species seu formæ diversæ fidei. Itaque Hermesius in hac sua definitione fidem ipsam theologiam comprehendit, ut patet etiam ex verbis Apostoli, quæ allegat; imo acerbe theologos omnes carpit ob communem fidei definitionem, asseritque eos qui fidem ad auctoritatem coarctant, ejus naturam plane destrare!

(2) Adnotata in hermesiana schola auctoritatem Dei revelantis vocari motum credibilitatis. Ita auctor libri *Acta Hermesiana*, p. 61. Hoc ipsum hausit ex eadem schola Balzerius. Vid. op. cit. fasc. 1. p. 89.

(3) *Intr. Phil.* præf. p. 17. « Falsum est, dicit Hermesius, quod inter humilem fidem et demonstrationem dubia studiose conquirentem... adsit oppositio: e contra ista dubia conquirens demonstratio, radix et conditio est piæ fidei. » Sed neque hic sistit Hermesius: nam non ad veritatem fidei generatim, sed ad singula objecta fidei requirit tanquam fidei radicem, id est, conditionem sine qua non, hanc ipsam demonstrationem. « Distinctio objectorum fidei, et demum examen rei propositæ est ergo juxta vestrum proprium judicium (loquitur Hermesius adversariis suis) requisita ad piam fidem possibilem reddendam. Sed quinam poteritis aut audebitis acquiescere uni rei propositæ, atque alteri nequaquam, ac consequenter objectum unum admittite, alterum vero repudiare, quin hanc electionem ve-

generatrix; at vero in quodam fides debet ultimo resolvi nisi in illud a quo suam genesim agnoscat? 4. In hoc porro humilitas fidei consistit, quod admittat ea quæ non videt, hanc solam ob causam, quia ratio id postulat, ac proinde quia homo se totum tradit rationi (1). 5. Necessaria utique est gratia; sed ad quam fidem? Ad eam nempe quæ efficax est, quæ tantum vere theologica est, quæ nos attollit supra terrestres res, quam sequitur perfecta et libera voluntas diligendi Deum, nosque ad perfectum ducit legis et spiritus supra carnem dominium (Ita idem. A in *Theol. dog.* III, pag. 469-471).

6. Demum credendi motiva, cujusmodi sunt e. g. miracula, cuinam auctoritati innuntantur nisi humanæ? Ergo cum ipsa nos permoveant ad assentiendum fidei, patet fidem ultimo in humanam resolvi auctoritatem. Quod si contendas illa divinæ auctoritati nisi, Ecclesiæ scilicet infallibilis, quæ illorum factorum veritatem testatur, necessario in circulum prolaberis, quo veritas et infallibilitas Ecclesiæ per miracula probaretur, veritas autem miraculorum per infallibilitatem Ecclesiæ; quo nil absurdius. Ergo.

Resp. Ad 1. D. Juxta placitum Hermesii, C. juxta theologos ac philosophos saniores omnes N. Jam utique improbavimus conatum istud philosophicum Hermesii, scientiam et auctoritatem, evidentiam intrinsecam et extrinsecam, immediatam et mediatam, visionem intellectualem et proprie dictam fidem ad unum principium revocandi, nimirum ad fidem rationalem, quæ juxta varium motum distinguitur ab illo in necessariam et liberam. Hæc neoterica fidei notio nit facit, nisi veræ fidei divinæ naturam permiscere cum scientia, eamque proinde totam rationalem reddere. (Cf. quæ in *Prænotand. jam monuimus*, num. 28). Id probat ipse hermesianus abusus auctoritatis Apostoli. Nam præterquam quod *innotatis* seu substantia vertitur ab Hermesio realitas, cum Apostolus ea voce significaverit subsistentiam, basim, fundamentum rerum sperandarum, ut liquet ex orationis serie, ex aliis ejusdem locis ubi eandem vocem usurpat, atque ex patrum et interpretum catholicorum expositione (2); num eam definitionem generaliori illi fidei rationali ab Hermesio invecatæ unquam aptare cogitavit Apostolus? Num Apostolus non de ea tantum fide locutus est, quæ est ex auditu, quæque in divina auctoritate revelante unicum suum habet fundamentum?

Ad 2. N. Hic enim omnes veræ fidei notiones pervertuntur. Siquidem 1. assensus quem intellectus a gratia præventus et adjutus, ex imperio voluntatis a gratia item excitatæ, præbet fidei objectis ob solam stram ope severæ demonstrationis rectam ostenderit? » Ibid.

(1) Ita Hermes *Introd. Phil.* præf. p. 18. Ea verba Hermesii: « Non in hoc quod credatur sine prævia demonstratione, sed in hoc consistit humilitas fidei quod assumatur illud quod non videtur solum propterea quia ratio exigit illam admissionem; et quod ratio talem admissionem exigat, id ostendit præcedens demonstratio. Ista traditio (Hingebung) sui ipsius ductui rationis, quæ in cogitatione et in actione credentis se prodiit (sive quod ejus fides habeat pro objecto rem religionis, sive quidquid aliud), non est tenuis abnegatio jurium nostræ sensus naturalis naturæ, » etc.

(2) Cf. Estium in hunc loc. ubi copiosissime et erudite totum hunc Apostoli textum exponit et evolvit.

auctoritatem Dei revelantis, permiscetur cum prærequisitis, seu cognitione illa quæ ordinarie hunc debet præcedere assensum, ut prudenter præstetur. Hæc porro cognitio extrinseca prorsus est, ut diximus, actui fidei theoreticæ, neque absoluta necessitate ad illum requiritur; est tota præterea naturalis, ac humana industria comparari potest; proinde nunquam eam appellaveris actum fidei, aut recte dixeris illi inniti actum fidei supernaturalis, quin incidas in doctrinamuti hæreticam ab Ecclesia damnatam (*Huc enim spectat can. III, sess. VI. conc. Trid.*). 2. Persuasio realitatis objectorum fidei in ista sententia proveniret efficienter ac formaliter, ut cum schola loquamur, sive ex ratione theoretica, sive saltem ex ratione practica, cum tamen illa ex Dei gratia velut principio suo et ex auctoritate Dei revelantis uti adæquato motivo formali, stam genesim unice habeat. 3. Hinc auctoritatem Dei revelantis vocare motum credibilitatis est motum unicum formale intrinsecum, ob quod credimus, confundere cum extrinsecis adminiculis seu prærequisitis, quæ suadent credendum esse, Deum hoc in casu esse locutum, quæque diversa pro diversis hominibus et multiplicia esse possunt.

Ad 3. D. Si talis esset relatio demonstrationis prævia ad actum fidei, C. si secus N. Certe consequentia sua veluti sponte descendit ex præmissa illa hermesiana, qua demonstratio constituitur veluti fundamentum et radix fidei. Sed quis theologus catholicus hoc ferat? Num actus fidei est illatio syllogistica quæ sequitur necessario ex præmissis? Absit. Adde absurditatem illius affirmationis ex eo etiam nomine, quod nonnisi ex demonstratione fides pia gigni statuitur, cum nonnisi propositio sufficiens ac motum credendi requiratur, quod varium pro variis individuis esse potest; ac nulla præterea ratio habetur de habitu fidei per baptismum infuso, in iis qui in christiana religione nascuntur, quo fit ut sine demonstratione, et tamen rationabili obsequio credant, ac pie firmiterque credant (1).

Ad 4. D. In sensu hermesiano, C. in sensu vere catholico N. Admittimus certe hominem ratione ipsa duci ad credendum, eo sensu nempe quod ratio non crederet, nisi cognosceret esse credendum, ut loquitur s. Thomas: sed hoc non probat nisi necessitatem adminiculorum, seu prærequisitorum ad actum fidei de quibus hactenus. Nimirum necessaria est propositio sufficiens fidei, necessarium extrinsecum aliquod evidens motum credibilitatis, aut saltem quod gratia suppleat in rudioribus intellectibus quidquid desit ex parte evidentie hujus extrinseci motivi. Sed dum aliquis actu credit, non sese rationi totum tradit, quia secus mere rationalis fidei actum eliceret; sed se totum divinæ infallibili auctoritati ut revelanti tradit atque committit, rebusque ejus nomine propositis

(1) Cf. quæ scripsimus in *tract. De baptismo*, cap. 4. prop. 2. Id vero non officit quominus etiam in credentibus motiva ipsa credibilitatis ad fidem roborandam inserviant. Hoc se: su aiebat Augustinus, « Tenet me in Ecclesia consensus omnium populorum, tenet me veritas miraculorum, » etc. In *Ep. Fundam.* cap. 4.

licet in se obscuris atque humanum captum excedentibus inhæret, tum assensu plenissimo intellectus, tum adhesionem firmissimam voluntatis: id quod fieri non potest nisi divinæ gratiæ afflatu intellectum illustrante ac voluntatem hominis permovente.

Ad 5. N. Equis unquam catholicus dixerit ad solam fidem efficacem gratiam necessariam esse? Numquid non vera fides erit, fides mortua qualis in peccatoribus reperitur? Numquid non erit donum Dei ac proinde ex gratia proveniens? Quid dicemus de illis omnibus, quæ fidei actum præcedunt, quibus scilicet Deus cor hominis pulsatur, movet et inclinatur (1)? Confunditur igitur in allegatis verbis fides vera cum fide viva informata a charitate; at hæc duo valde inter se differunt, ut theologis omnibus notum est (2).

Ad 6. D. Credendi motiva prout prærequisitum, præambulum, aut conditionem denotant ad prudenter

(1) Sane quoties non solum infideles, verum etiam peccatores tanguntur hujusmodi gratiis actualibus, eisdemque resistunt? Quoties saltem illis permovetur ad orandum, ad resistendum cupiditatibus quia tamen se omnino liberent a statu peccati? Numquid isti actus, siquidem his gratiis peccatores obsequantur, aliique ejusmodi non erunt salutare, ac proinde virtute actualis gratiæ elicti? Nisi hoc diceremus, in propositiones incederemus quesnellianas atque haitanas ab Ecclesia proscriptas.

(2) Hinc præstat in medium adducere verba ipsa Helvenichii qui in op. cit. p. 105, seq. dum contendit liberare Hermesium a pelagianismi aut semipelagianismi macula hæc scribit: « Omnis quæstio de gratiæ actualis quam theologo vocant, necessitate, referenda est ad salutis operationem. Operamur autem salutem, si lex spiritualis carnali superior facta in nobis est, idque tam firme et constanter, ut omnes et appetitiones et actiones nostras dirigat ad honesta (moraliter bona) perficienda, hoc est, eo dirigat, ut et velimus omnia, quæ vult Deus, et fugiamus omnia, quæ ab ipso aliena sunt, atque hoc modo, servantes mandata divina nosque ad similitudinem Dei plane conformantes disponamur et apti fiamus ad adipiscendam salutem seu beatitudinem æternam. Ex his jam facile apparet, quid per actus salutare, itemque per opera salutaria intelligendum sit. Videlicet actus salutaris is est, quo sive proxime sive remote efficitur, ut lex spiritualis superior fiat vel etiam superior maneat, majoremque vim accipiat, atque ita disponat nos ad salutem. His propositis definitionibus Hermesius prius generatim demonstrat (p. 449, seqq.) gratiam actualem, supernaturalem et internam etiam justificati omnino necessariam esse ad salutem operandam, et quidem eo modo, ut hæc salutis operatio sine gratia illa neque inchoari, neque continuari, neque perfici queat, id est, ut lex spiritualis sine gratia illa neque impetrare principatum, neque constanter obtinere, et exercere possit. » Porro ut patet juxta Hermesii hermesianorumque istorum de gratia theoriam, 1. gratia solum afficeret voluntatem, non autem intellectum; ast gratia quæ necessaria est ad fidem, etiam intellectum, imo potissime afficere debet, cum fidei actus proprie ad assensum intellectus pertineat, quæ firmam in eo ac supernaturalem certitudinem persuasionemque gignat; 2. confunditur hic et ubique ab his auctoribus gratia quæ elevationis dicitur cum gratia medicinali seu reparationis; 3. juxta hanc theoriam, Adæ in statu innocentie in quo nullam ille concupiscentiæ luctam experiebat aut alia impedimenta, gratia ad credendum salutariter non fuisset necessaria; 4. demum, ut cetera prætermittamus, quid sibi voluit ille principatus superior, lex illa spiritualis quæ superior fieri debeat carnali, etc. de quibus hic constanter sermo est ad mentem Hermesii? Illud vero maxime adnotandum est quod auctor iste p. 68. reprehendit cl. D. Liebermann eo quod dixerit « quamvis fidei nostræ assensus uni nitatur auctoritati divinæ, et propria fidei causa sui interior Dei afflatus, qua movemur ad assentiendum Deo, requiruntur tamen externa adminicula, » etc. En porro censuram hermesianam « Nam quod credendi actum suspensum facit (Liebermann) ab auctoritate divina et propriam fidei causam in interiore quodam Dei afflatu positivam esse declarat, in eo scilicet a se ipso desciscit, et aut fallaciter agere, aut parum considerate judicandus est. » Itane in Hermie li schola concipitur natura fidei divinæ?

assentiendum revelationi tanquam divinitus datae, innituntur auctoritati humanae, C. in illa resolvitur fides nostra tanquam in motivum adaequatum *formale* N. Nisi enim gratia accedat, qua permoveamur ad actum fidei supernaturalis elicendum, nunquam in istum erumperemus; persuasio autem aut convictio quae in nobis gignitur ex evidentia motivorum illorum tota naturalis est, nec ad actum fidei spectat, multo vero minus motivum ejus *formale* constituit.

Quo praefato fundamento, jam evanescent quae adjiciuntur tum de fide in vera miracula ob auctoritatem humanam, aut auctoritatem Ecclesiae, tum de circuli vitiosi labyrintho. Etenim juxta analysim fidei ex principiis a nobis constitutis, nos prius perducimur per motiva credibilitatis tanquam praebula et praerequisita in certam cognitionem verae Christi Ecclesiae (1), quae est fidei regula proxima; deinde per Dei gratiam elicimus actum fidei de vera Ecclesia et infallibili ejusdem auctoritate; ab Ecclesia accipimus Scripturam et Traditionem, objecta denique reliqua fidei, quae in eisdem continentur. Falsum propterea est nos credere, fide scilicet divina, Ecclesiae ob motiva credibilitatis; falsum nos ab Ecclesia certiores fieri de veritate ac divinitate miraculorum; falsum denique fidem nostram inniti auctoritati humanae (2).

PROPOSITIO III. — *Demonstratio cujus capax est veritas christianae fidei, aut motivum quodcumque credibilitatis non officit libertati illi qua voluntas actum fidei imperare debet.*

Est adversus eos qui autumant, quod si vera detur christianae fidei demonstratio, assensus qui ex ea promanat, jam liber non sit, sed plane necessarius, ex quo inferunt positivam de veritate christianae fidei demonstrationem admitti non posse, quin fidei naturae ac merito derogetur, ac quaecumque motiva credibilitatis posse tantum *obices* *removere* ut credatur, non vero persuasionem ullam inducere, quod credendum sit.

Ut igitur ad rem ipsam accedamus; quamvis admitteretur proprium scientificae demonstrationis esse, ut necessario ad assentiendum cogat intellectum, talem nihilo secius vim illa non habet, nisi cum evidentia demonstrationis circa *objectum* ipsum *immediate* ac *intrinsece* versatur, non item vero cum solum ejusdem alliciat credibilitatem (3). Porro demonstratio quae de fidei veritate in genere fit, aut de fidei articulis etiam singillatim, minime *immediatam* seu *intrinsecam* evidentiam objectorum fidei attingit, sed *extrinsecam* tantum atque *mediatam*, eorum videlicet

(1) Id autem vel *explicitè* vel *implicitè* contingere potest, ut opportune a notat Greg. de Valentia, qui ostendit praeterea, cum *motivum* seu *inductivum* ad credendum non *unum* sed *varium* sit, propositionem tamen infallibilem Ecclesiae, esse *conditionem necessariam* et quidem *unam* pro omnibus, quia fides *una* est. Cf. *De fide* Disput. 1. quaest. 1. punct. 4.

(2) Cf. Bolgeni op. cit. *L'Economia della fede*, cap. 1. art. 10. item Suarezium *De fide*, diss. III. sect. 1. num. 3.

(3) Duo haec ab invicem discriminanda sunt, cum alia sit *evidentia rei*, alia *evidentia credibilitatis*, ut scite animadvertit Suarez, l. c. sect. 7. n. 2. item sect. 3. n. 6. seqq. Cf. etiam *Praenotanda nostr.* n. 21.

credibilitatem, ac propterea intellectum ad assensum praebendum haudquaquam per se cogere valet.

Hoc autem luculentius adhuc firmatur ex eo quod hic agatur de ejusmodi demonstratione, quae non parit per se evidentiam *metaphysicam*, quamvis in eam quandoque resolvi possit per principia, ut aiunt, *reflexa* (1). Ceterum evidentia quae haberi potest per motivorum credibilitatem non est, nisi plerumque, *moralis*, aut interdum *physica*, pro iis nempe qui signa ac prodigia oculis suis usurparunt. Moralis porro evidentia ex morali certitudine exurgens, pendet, ut alias adnotavimus, ex accurata consideratione plurium factorum contingentium, in qua proinde haud parum valet dispositio ipsa subjecti animi ad rem sedulo applicantis, ac rationum vim rite percipientis (2). Quod si quis signum aliquod suis sensibus immediate percipit, certitudinem quidem ac evidentiam *physicam* factorum illorum acquirit; non ea tamen evidentia videt nexum qui intercedit inter facta illa ac Deum revelantem, neque videt revelata objecta quae inevidentia omnino ac obscura manent. Accedit quod assensus objectis fidei divinae praestandus longe firmitior sit ac difficilior proinde quocumque naturali assensum. Cum igitur tota evidentia aut certitudo quae ex fidei extrinseca demonstratione oritur, talis profecto non sit, quae necessario intellectum ad assensum praebendum pertrahat, voluntatis est ejusmodi assensum intellectui imperare; siquidem sola evidentia metaphysica, uti animadvertimus, ea est quae immediate rapit intellectum ad assentiendum. Quapropter licet metaphysice evidens sit Deum esse summe veracem, imo veritatem ipsam, quae proinde nec falli nec fallere potest; licet etiam metaphysice evidens sit Deo revelanti fidem esse adjungendam; nihilominus utrum Deus sit reipsa locutus, hoc illudve revelaverit, nobis non constat nisi per motiva credibilitatis, quae cum possint semper obnoxia esse non paucis neque exiguis difficultatibus, uti ex illorum inspectione et consideratione planum fit, voluntatem etiam rite ad veritatem dispositam requirunt (3). Exinde idcirco sequitur haud esse necessarium posse *physice* et absolute ejusmodi assensum praebere.

Sane experientia jugis id apertissime ostendit. Atque ut ex ipsis sacris litteris auspicemur, pharisaei certe conspexerunt miracula Christi, nec illa sunt inficiati; imo vero quandoque admirati sunt: potuissent propterea ac debuissent Christo credere (Cf. *Luc.* V. 21 26; *Joan.* X. 25 et alibi passim); attamen: « Pontifices et pharisaei dicebant: quid facimus, quia hic homo multa signa facit; (*Joan.* XI. 47)? »

(1) Recolantur quae scripsimus in tract. *De vera relig.* p. 1. cap. 5. col. 64. seq.

(2) Cf. *Praenotand.* num. 27. et quae paulo ante jam diximus.

(3) Satis est oculos conjicere in difficultates quas attulimus adversus argumenta quibus ostendimus dari notas divinae ac supernaturalis revelationis in tract. cit. *De vera relig.* cap. 3. et adversus ea argumenta quibus adstruximus existentiam ejusdem revelationis ibid. cap. 3.

cum praeterea ad confirmandam divinam Christi missionem Petrus et Joannes insigne ac publicum patrasent miraculum, iterum iidem dicebant: « Quid faciemus hominibus istis? Quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem: manifestum est, et non possumus negare » (*Act.* IV. 16), nec tamen assensum praebuerunt; nempe, ut loquitur s. Augustinus: « collegerunt pontifices et pharisaei concilium et dicebant, quid facimus? nec tamen dicebant, credamus » (*Tract.* XLIX. in *Joan.* n. 26). Plures nihilominus melius dispositi crediderunt in Christum « videntes signa ejus quae faciebat » (*Joan.* II. 23. III. 2. XI. 45. etc.). Quod si ita se gerebant illi ipsi qui spectatores fuerunt miraculorum Christi et apostolorum, quanto magis possunt cohibere assensum ii quibus miracula non constant nisi per auctoritatem historicam? Id ipsum dic de credibilitatis motivis reliquis, de vaticiniis eventu comprobatis, de doctrinae excellentia, de martyrum testimonio, de propagationis modo christianae sen potius catholicae religionis, deque ejusdem inter tot conflictus conservatione, aliisque ejusmodi. Ex quo inferunt theologi praeter evidentiam credibilitatis ad praebendum assensum fidei veluti divinae, opus esse interioris gratiae subsidio, quo cor docile efficiatur, alioquin illa non obstante credibilitatis evidentia, homines non assentiuntur.

Quare optime s. Thomas in quaestione: « Utrum credere sit meritorium, » cum sibi objecisset: « Ille qui assentit alicui rei, credendo, aut habet causam sufficienter inducentem ipsum ad credendum, aut non. Si habet sufficienter inductivum ad credendum, non videtur hoc ei esse meritorium, quia non est ei jam liberum credere et non credere. Si autem non habet sufficienter inductivum ad credendum, levitatis est credere, secundum illud (*Ecclesi.* XIX. 4): qui cito credit, levis est corde; et sic non videtur esse meritorium. Ergo credere, nullo modo est meritorium. » Cum haec, inquam, sibi objecisset s. doctor, ita respondet: « ad tertium, dicendum quod ille qui credit, habet sufficienter inductivum ad credendum. Inducitur enim auctoritate divinae doctrinae miraculis confirmata: et quod plus est, interiori instinctu Dei invitantis. Unde non leviter credit. Tamen non habet sufficienter inductivum ad sciendum; et ideo non tollitur ratio meriti » (1). Quibus breviter, ut solet, complexus est quae nos fusius exposuimus (2).

Concludamus igitur, demonstrationem cujus capax est veritas fidei, aut motivum quodcumque credibilitatis non officere libertati illi, qua voluntas actum

(1) 2. 2. q. 2. ar. 9. ad 5. Paulo aliter leguntur haec verba in ed. Rom. 1386.

(2) Cf. Suarez *De fide*, diss. 4. sect. 3. num. 6. ubi inter cetera scribit: « Dico imprimis, hanc evidentiam (credibilitatis) non impedire actum fidei circa res sic credibiles, quia semper fides retinet suam majorem certitudinem ac perfectionem: nam in superioribus dictum est, etiam evidentiam veritatis, si sit inferioris ordinis, non impedire verum actum fidei ejusdem veritatis: ergo multo minus impedit evidentiam credibilitatis, quae semper relinquit obscuram veritatem ipsam. »

fidei imperare debet, prout ostendendum nobis proposuimus.

DIFFICULTATES. *Obj.* Nullatenus consistere potest actus fidei liber cum objecto evidenter cognito. 1. Evidentia enim, ipso Suaresio fatente, cogit *convictionem* (*Disp.* 6, sect. 8); jam vero idem dici debet de evidentia quae versatur circa credibilitatis motiva. Nam si evidentia cogit invincibiliter convictionem circa objectum evidenter cognitum, non minus eam coget circa motiva credibilitatis evidenter cognita; ideo nullo modo potest esse liber assensus qui exinde emittitur, nec propterea meritorius. 2. Deinde quae ratione fides, seu fidei objectum possit esse evidenter credibile concipi nequit; siquidem vel aliquid evidenter credibile dicitur ob fidem humanam seu naturalem, qua quis cognoscit motiva credibilitatis esse in se evidentia, vel ob fidem divinam. Porro si primum adstruitur, actus qui eliceretur, esset fidei tantum humanae, qualis nempe de aliis etiam humanis objectis naturaliter habetur. Repugnat autem posterius, quia quod aliquid sit evidenter credibile fide divina nequit supponi, cum hoc donum sit internum, quod proinde esse nequit evidenter credibile. Ergo.

Resp. D. Objecto cognito sub ratione *evidentis* in se, C. sub ratione *credibilis*. N. Et pariter ad 1. prob. D. evidentia objecti intuitive cogniti cogit intellectum, Tr. vel C. evidentia credibilitatis N. Jam adnotavimus diversa omnino ratione disserendum esse de evidentia, aut de cognitione evidenti metaphysica, et intuitiva qualis ex. gr. est illa principiorum seu axiomatum; et de cognitione moraliter evidenti, aut etiam, si cum Suaresio loqui velimus, de mere abstractiva et scientifica (1). Si de priore sermo sit, facile damus illam extorquere necessario assensum intellectus nostri, neque in his liberum esse hominis assensum, sub quo respectu Suaresius affirmat solam evidentiam cogere intellectum posse (2). Si vero de posteriore loquamur, negamus talem esse ejusmodi evidentiam, ut necessario, nempe necessitate absoluta, et *physica*, praesertim in rebus fidei divinae, ei sit adhaerendum; in hoc enim intellectus influxu voluntatis haud parum subest, quae si rite disposita non sit, ac veritatem oppugnare velit, potest facilius lumen intellectus obscurare, ac ad assensum negandum pertrahere. Porro posterioris generis est evidentia quam gignunt motiva credibilitatis naturaliter cognita. Exinde, ut diximus, et ex natura objectorum credendorum fluit necessitas gratiae qua per-

(1) Etenim prima est *immediata* quae consistit in intuitione principiorum quae ferunt secum evidentiam immediatam, e. g. totum est majus sua parte; impossibile est idem simul esse et non esse, aliaque id genus multa; contra vero altera, nempe scientifica et abstractiva ea est quae comparatur ope discursus, et ratiocinationis per longam etiam deductionem ex principiis, ac propterea vocatur *mediata*. Cf. Suarez disp. 2, sect. 4. n. 9. et disp. 3, sect. 9. n. 3. seqq. tum disp. 4, sect. 6. n. 5. et alibi passim.

(2) Imprimis animadvertendum est, verba Suaresii loc. cit. num. 2. haec esse: « *Sola evidentia cogit intellectum.* » Deinde haec verba praecise profert Suaresius inter dubia quae proponit; resolvit vero quaestionem et suam profert sententiam n. 12 et seqq. ubi ponit tres conclusiones quae ibidem videri possunt.